

Gerendás Beáta

Ahol megállt az idő

MARTHALER A BÉCSI PARLAMENTBEN

Az idei Bécsi Ünnepi Hetek egyik legjobban várt előadása Christoph Marthaler *Letzte Tage. Ein Vorabend* (*Utolsó napok. Egy előeste*) című zenei színházi kollázsa volt, mely direkt a fesztivál felkérésére készült.

Az előadás érdekessége nem csupán a rendező személye, hanem a helyszín is – az osztrák Parlament történelmi ülésterme. Ez a terem az Osztrák Birodalmi Tanács képviselőházául szolgált az Osztrák–Magyar Monarchia idején, benne tizenegy különböző nyelven beszélő és nyolc különböző nemzetiségből származó képviselők foglaltak helyet – ezzel lényegében létrejött a világ első multinacionális parlamentje. Ez a terem, amely már oly sok nemzetek közötti vita tanúja volt, ad otthont Marthaler előadásának, melyben élő és holt történelmi személyek szélsőséges megnyilatkozásait hallhatjuk, láthatjuk.

A darab egy takarítóbrigád bevonulásával kezdődik, melynek vezetője hosszasan magyarázza a napi feladatot. Az épp felújítás alatt álló teremben este koncert lesz, ezért ki kell takarítani. Állványokat, vödöröket látunk, a díszítés egy részét védőfólia takarja. Ezután a lelkes vezető megajándékozza a hölgyeket egy-egy törülközővel, majd távozik. A hölgyek megszólalnak, mégpedig törökül. Hogy értették-e egyáltalán az elhangzottakat, nem tudjuk. Mindenesetre hamarosan számukra is nyilvánvalóvá válik, hogy a teremben – legalábbis fizikai értelemben – nincs mit takarítani, hiszen pornak, kosznak nyoma sincs. Így mi mást csinálhatnának, mint hogy összehasonlítják egymás lábán a visszereket.

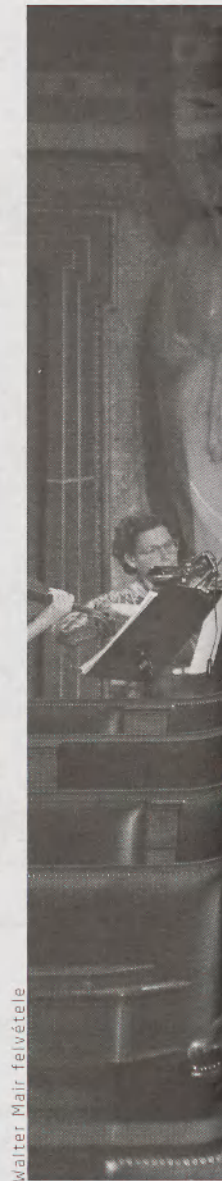
Bevonulnak a politikusok is, mégpedig ugyancsak látványosan: bohócok, partizó, mulatozó emberek képében. Marthaler az előadás több pontján közvetve párhuzamot von politika és színház között. Itt minden látványos és minden megrendezett. Hiszen a politikus is színészkedik, egy-egy igencsak elnyújtott kézfogás és fogsorvillogtatás kíséretében eljuttassa a nagy baráti egyetértést egy képviselőtársával, vagy látványosan nem fog kezét egy másikkal. Titokban kivonulni, nem odafigyelni is csak látványosan tud.

Megkezdődik az ülés, melynek apropója egy megemlékezés. A szónok a – teljes előadás egyetlen fiktív – beszédét Habsburg Európa Császárához intézi, a mauthauseni koncentrációs tábor felszabadításának kétszázadik évfordulója alkalmából. Hangsúlyozza, hogy az antiszemitizmust mára már sikerült felvenni az UNESCO világörökségi listájára, most pedig a rasz-

szizmus van soron. A képviselőtársak egyetértően bólogatnak. A továbbiakban elhangzó szövegek a XIX. század végétől egészen napjainkig tényleges politikusoktól való idézetek. Közülük Karl Lueger antiszemita bécsi polgármester (1897–1910) 1894-es beszéde a legrégebbi, melyben mélyen fájlatja, hogy Bécsben bárhová megy, mindenütt csak zsidókba botlik.

Egy másik jelenetben Susanne Winter, az FPÖ – szélsőjobboldali populista párt – politikusa egy interjúban szélsőségesen rasszista véleményét hangoztatja az afroamerikaikról, akik szerinte génjeikben hordozzák az önbizalomhiányt, s a „néger” szót egyáltalán nem tartja sértőnek, épp ezért nem hajlandó a politikailag korrekt változat használatára. A politikust megjelenítő színésznő az erkélyen, egy mikrofonosor előtt foglal helyet. Az interjút készítő afroamerikai addig faggatja a hölgyet nézeteiről, amíg az válaszként már csak jódlizni tud.

A német nyelvterületről származó idézetek mellett sajnálatos módon helyet kaptak jelenünk magyar politikusainak kijelentései is. Ezt a szöveget több magyar politikus, illetve közszereplő (Bayer Zsolt, Szaniszló Ferenc, Bencsik András, Szegedi Csanád, Gyöngyösi Márton, Orbán Viktor) megnyilatkozásából gyúrták egygyé, s „egy, a kiválasztottságtól szenvedő szkítonumerikus-etruszk hun” személyében léptetik a szónoki pulpitusra, ami nem más, mint egy igencsak instabil munkaállvány, melyen ha a bátor szónok megmozdul, bármikor széteshet alatta a szerkezet, ő pedig lezuhanva akár össze is törheti magát. A szónok magyaros németességgel közli, hogy a cigányság egy része állat, és képtelen az együttélésre, miközben beszédének már elhasznált papírlapjait összegyűri, és politikustársának fejéhez vágja, akinek védősisakkal kell óvnia magát. Képviselőtársai közben falatoznak, mással vannak elfoglalva. Vajon ha figyelnének, és nagyobb felelősségtudattal reagálnának a jelenségre, változna-e a helyzet? Beszédét befejezve lejönne a pulpitusról – ha tudna. Próbál felfelé mászni, de nem megy, nincs jó fogás a karzat korlátján, így

Walter Mair felvétele

csak lefelé mehet. Kidugja egyik lábát, nem éri el azonban a lentebbi fokot. A másik lábával próbál szerencsét, majd harmadik nekiveselkedésre nagy nehezen sikerül lekászálódnia. Képviselőtársai és a közönség is jót nevet rajta – a magyar néző nevetve könnyezik. Vajmi kevés vigaszt nyújt az előadás egy más pontján egy tipikus bécsi polgárasszony méltatása arról, hogy a magyarok kiválóak a testápolási szolgáltatások területén.

Az előadás második részében megkapjuk a már beígért koncertet. Uli Fussenegger, a produkció zenei vezetője zsidó származású bécsi, cseh és lengyel zeneszerzők darabjai közül válogatott, melyek nagy részét az első világháború előtt írták, őket magukat azonban

próbálnak egymással kapcsolatot létesíteni, ami hol sikerül, hol nem. Az ajtókon kívül megjelenik egy japán turistacsoport. Szokásukhoz híven mindent fényképeznek. Nemcsak a játszókat, hanem minket, nézőket is. Csupán látványosság vagyunk számukra, egy olyan világ képviselői, mely nekik újdonságként hat. Mint ahogy mi nézők – ebben az esetben mint résztvevők – sem teszünk semmit sem a körülöttünk zajló gyűlölködéssel szemben, úgy ők sem. Megnézik a látványosságot, dokumentálják, és továbbállnak.

Az előadás nemcsak szembesít ezzel, hanem cselekvésre szólít, mielőtt késő lenne. Az, hogy Marthaler ilyen nagy időintervallumot ölel fel, időtlenné teszi

a második világháború alatt deportálták. Zenéjük az előadásban általában a békés pólust képviseli, amely megelőzi vagy felváltja a gyűlölettel teli beszédeket, akciókat, majd a második részben teljesen átveszi a szerepet, és győzedelmeskedik felettük. Bár a gyűlöletbeszéd és az azt követő tettek képesek voltak elhallgattatni a zeneszerzőket, de műveikben tovább élnek.

Itt már nincsenek képviselők, csak emberek, akik nonverbális úton – már csak gesztusaik vannak – meg-

a problematikát. Célja az volt, hogy a XIX. század végétől bemutassa azokat a visszatérő jelenségeket, amelyek a két világháborúhoz vezettek, és mindennapjainkban is jelen vannak. Mert mi változott Karl Lueger antiszemita megnyilvánulásai és a második világháború óta, ha manapság is hasonló beszédeket hallunk politikusaink szájából? Vajon hova vezet mindez? Marthaler az első világháború kitörése századik évfordulójának előestéjén teszi fel ezt a kérdést.